

Scientific-legal essence of the licensing (permitting) procedure for the use of natural resources

Guzal UZAKOVA¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2022

Received in revised form

10 October 2022

Accepted 25 November 2022

Available online

25 December 2022

Keywords:

natural resource,
licensing,
environmental
sustainability,
underground resources,
land plot,
flora and fauna.

ABSTRACT

The author's views and scientific-legal analysis of the licensing procedure, which is the basis for the creation of the right to use natural resources, are described in the article. This article is legal research on the general basis of the procedures related to the procedure for obtaining a permit for the use of land plots, underground resources, flora and fauna.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss6-pp79-88>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Табиий ресурслардан фойдаланишда лицензиялаш (рухсат бериш) тартибининг илмий-ҳуқуқий моҳияти

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

табиий ресурс,
лицензиялаш,
экологик барқарорлик,
ерошти бойликлари,
ер участкаси,
ўсимлик ва ҳайвонот
дунёси.

Мақолада табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг вужудга келиш асоси бўлган лицензиялаш тартибига оид илмий-ҳуқуқий таҳлил ва муаллифнинг қарашлари баён этилган. Мазкур мақола ер участкалари, ерошти бойликлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсидан фойдаланиш учун рухсатнома – лицензия олиш тартиби билан боғлиқ жараёнларнинг умумий асосларига оид ҳуқуқий тадқиқот ҳисобланади.

¹ Head of Environmental Law Department of Tashkent State University of Law, DSc, Associate Professor.
E-mail: g.uzakova@tsul.uz.

Научно-правовая сущность порядка лицензирования (разрешения) в природопользовании

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

природный ресурс,
лицензирование,
экологическая
устойчивость,
недра,
земельный участок,
растительный и
животный мир.

В статье изложены авторские взгляды и научно-правовой анализ лицензионного порядка, являющегося основанием возникновения права природопользования. Данная статья представляет собой правовое исследование на общих основаниях процедур, связанных с порядком получения разрешения на пользование земельными участками, недрами, растительным и животным миром.

SUMMARY

Abstract in English. The survival of humanity and its prosperous life is related to the use of natural resources for food, household-cultural, production, economy, and other purposes. In legal sciences, this process is interpreted in connection with the creation, change (restriction, temporary suspension, expansion), and cancellation of the right to use natural resources. The right to use natural resources is created in the form of a license or permit for a specific object. Usually, such licenses (permits) are issued by authorized state bodies. There are certain restrictions on issuing a license (permit) set by law, which takes into account the climatic conditions of the area, the natural state of the resource, and the shape of the relief. The license (permit), which is the basis for creating the right to use natural resources for legal entities and individuals, also serves as an important support for their business activities. Also, the implementation of the right created on the basis of a such document should meet the conditions such as ensuring socio-economic development of the region and environmental stability. Permitting procedures related to the use of natural resources require the transparency of this process, the delivery of necessary information to the population through various modern media, and the effective use of special electronic systems. In this way, both economic and environmental factors can be taken into account in the use of natural resources.

Юридик адабиётларда табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқи вужудга келишининг бир қатор асослари келтириб ўтилган бўлиб, улар қуйидагилардан иборат: а) давлат ёки бошқа бир шахс тасарруфида бўлган табиат объектини бошқа шахсга эгаликка, фойдаланишга ёки ижарага бериш йўли билан фойдаланиш ҳуқуқини тақдим этиш; б) табиат объектига нисбатан ижара шартномасини тузиш; в) ер участкасини кўчмас мулк сифатида фуқаролик муомаласига киритиш. Бу ўз навбатида ер участкасининг олди-сотди, ижара, ипотека, гаров шартномасида объекти бўлишига олиб келиши мумкин; г) бино, иншоот, иморат ёки қурилма кўринишидаги кўчмас мулкка нисбатан бўлган мулк ҳуқуқининг бошқа шахсга ўтиши. Бунда агар қонунчиликда бошқача ҳолат кўзда тутилмаган бўлса, ушбу объектларга нисбатан мулк ҳуқуқи билан биргаликда ер участкасига бўлган ҳуқуқ ҳам бошқа шахсга ўтади [1].

В.А. Малышев табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқи вужудга келишининг умумий асоси сифатида муайян табиий ресурслардан фойдаланиш ёки эгалик қилишга бериш ҳақидаги махсус ваколатли органнинг қарорини эътироф этади [2].

М.М. Бринчук фикрига кўра, лицензиялаш ва шартномавий амалиётнинг аҳамияти атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан фойдаланиш механизмини тартибга солишдаги функцияларда (ахборот функцияси, превентив функция, назорат қилиш функцияси ҳамда кафолатлаш функцияси) ифодаланади [3].

Б.В. Ерофеев табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқи табиий ресурсларга нисбатан хусусий, давлат ва бошқа мулк шаклларида фарқли равишда доимий эмаслиги ва қонунчиликда белгиланган тартибда вужудга келиши, ўзгариши ёки бекор бўлиши мумкинлиги табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг табиий ресурсларга нисбатан бошқа мулкчилик шаклларида фарқли бўлган ўзига хос хусусияти эканлигини эътироф этган [4].

Ўзбекистон Республикасининг “Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Қонуни 8-бобини таҳлил қиладиган бўлсак, атроф табиий муҳитни ифлослантирувчи моддалар чиқариш, оқизиш ёхуд экология нуқтаи назаридан ўзга зарарли фаолиятни амалга ошириш ҳуқуқини берувчи лицензиялар (рухсатномалар) олиш табиатни муҳофаза қилишни таъминлашнинг иқтисодий тартиботи усулларида бири сифатида кўрсатилган (33-модда). Бунда М.М. Нурматов таъкидлаганидек, ҳайвонот ёки ўсимлик дунёси объектларидан махсус фойдаланиш учун рухсатномалар бериш учун йиғимлар ундирилади [5].

Табиий ресурслардан фойдаланиш ва атроф табиий муҳитнинг ҳолатига салбий таъсир кўрсатувчи ёки таъсир кўрсатиши мумкин бўлган бошқа фаолият тури билан шуғулланиш қоидага кўра махсус лицензиялар асосида амалга оширилади. Махсус лицензиянинг мавжуд бўлишини талаб қиладиган фаолият турлари ва бундай фаолият тури учун бериладиган махсус лицензияларининг шакли қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланади. Одатда бундай фаолият турлари табиий ресурслардан махсус фойдаланишнинг барча кўринишларини қамраб олади, жумладан, ерости бойликларидан фойдаланиш, ўрмонларни кесиш, ишлаб чиқариш (саноат) мақсадларида сувдан фойдаланиш, атмосферага ифлослантирувчи моддаларни чиқариш, чиқиндиларни ташлаш ва ҳоказолар. Булар экологик лицензиялаш ҳуқуқий институти Ўзбекистон Республикасида борган сари кенг тарқалаётганидан далолат беради.

Экологик қонунчиликка мувофиқ, лицензия вазифасини бажарувчи ёки бажариши мумкин бўлган бир қатор ҳужжатлар шакли ҳам амал қилади. Жумладан, лицензия (табиий ресурслардан комплекс фойдаланишга, ўрмон фондидан фойдаланишга, ер ости бойликларидан фойдаланишга) билан бир қаторда рухсатнома (чиқиндиларни сақлашга ёки чиқиндиларни ташлашга), ўрмон билети ёки овчилик рухсатномаси каби тушунчалар ҳам қўлланилади. Бироқ, бу соҳада қўлланиладиган ҳужжатларнинг барчаси бажарадиган вазифасига кўра айна функцияни бажаради ва “лицензиялаш” тушунчаси билан қамраб олинади.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, ерости сувларидан фойдаланиш ҳуқуқи улар аксарият ҳолларда минерал ресурс бўлганлиги боис, ерости бойликларидан фойдаланиш соҳасидаги қонун ҳужжатларига кўра махсус рухсатномалар асосида вужудга келади [6]. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 8 январдаги 9-сон Қарори билан “Ерости сувларига қудуқларни бурғулаш учун рухсатнома бериш бўйича давлат хизматлари кўрсатишнинг маъмурий

регламенти” тасдиқланган. Амалдаги қонунчилик таҳлили шуни кўрсатадики, бугунги кунда қишлоқларимизда тобора оммавий тус олиб бораётган қудуқлардан фойдаланиш жараёнини фуқароларнинг табиатдан (сув ресурсларидан) умумий ва махсус фойдаланиш ҳуқуқи сифатида таснифлаш мумкин. Жисмоний шахсларга чуқурлиги 25 (йигирма беш) метргача бўлган ерости сувларига қудуқларни бурғулаш учун ва суткасига кўпи билан 5 (беш) куб метр ҳажмдаги ерости сувларини шахсий эҳтиёжлар учун якка тартибда олишга мўлжалланганда рухсатнома олиш талаб қилинмайди.

“Рухсатнома” тушунчасига тўхталадиган бўлсак, бу атама ҳуқуқий институт сифатида юридик адабиётларда кенг қўлланилмайди. Баъзи адабиётларда “рухсатнома – ёзма равишда берилган ижозат, рухсат; иқтисодий маънода айнан лицензия” эканлиги таъкидланган [7].

Н.В. Кузнецова табиий ресурслардан махсус фойдаланиш ҳуқуқи вужудга келиши бир қатор юридик фактлар мажмуида намоён бўлишини таъкидлар экан, рухсатнома тушунчаси лицензия тушунчаси билан айна эканлигини эътироф этган [8].

С.С. Ҳамроев ҳам юқоридаги фикрлар каби рухсатнома тушунчаси лицензия тушунчаси билан бир хил эканлигини изоҳлаб, лицензияни махсус рухсатнома сифатида эътироф этади [9].

Баъзи адабиётларда юқорида таъкидлаганимиздек, рухсатнома ва лицензия тушунчалари бир хил маънодаги тушунчалар сифатида кўриб чиқилади. Шунингдек, аҳолининг мўътадил атроф табиий муҳитга бўлган ҳуқуқларининг амалга оширилиши “чиқиндилар ва атроф табиий муҳитга салбий таъсир кўрсатувчи бошқа чиқиндиларни ташлашни лицензиялаш” орқали таъминланиши ҳам таъкидланади.

С. Васильев ва Д. Хромов “лицензия” ва “рухсатнома” тушунчаларининг бундай талқин қилиниши асоссизлигини эътироф этадилар. Уларнинг таъкидлашича, бу масала эски ва янги қонунчилик билан чалкаштирилган. Бу тушунчаларни (“лицензия” ва “рухсатнома” тушунчаларини) бир-биридан ажратиш ва чегараларини белгилаб олиш мақсадга мувофиқдир. Юридик ва жисмоний шахслар томонидан бевосита даромад олиш ва тўғридан-тўғри табиий ресурслардан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган асосий ва таъсир кўрсатувчи фаолиятлари учун лицензия олишни талаб қилиш албатта мақсадга мувофиқдир. Шунингдек, шахснинг даромад олиши билан боғлиқ бўлмаган, аммо асосий фаолиятдан келиб чиқувчи атроф табиий муҳитга таъсир кўрсатиши учун ҳам рухсатнома олиш зарур [10].

Айни пайтда М.М. Бринчук юқоридаги барча тушунчалар лицензиялаш тушунчаси билан қамраб олинишини, “лицензия” ва “рухсатнома” тушунчаларини бир-биридан фарқлаш чалкаштиришга олиб келишини эътироф этади [11]. Г.А. Волков ҳам шунга ўхшаш фикр юритади ҳамда назарияда ва қонунчиликда ушбу тушунчалар бир хил маънода қўлланишини таъкидлайди [12].

А.Ф. Суровнинг таъкидлашича, “лицензия” ва “рухсатнома” аналогик тушунчалар, бироқ “лицензия” ва “рухсатнома” тушунчаларида баъзи фарқлар мавжуд бўлиб, бундай фарқлар қуйидагиларда намоён бўлади: биринчидан, агар лицензияда кўзда тутилган тўловнинг ундирилиши қоидага кўра суд орқали амалга оширилса, атроф табиий муҳитни ифлослантирганлик учун рухсатнома

доирасида амалга ошириладиган тўлов акцептсиз равишда амалга оширилади; иккинчидан, лицензияда кўзда тутилган қоидаларга амал қилмаган ҳуқуқбузарларга нисбатан фаолиятни тўхтатиш ва лицензияни бекор қилиш каби маъмурий таъсир қилиш чоралари кўзда тутилган бўлса, атроф табиий муҳитга таъсир қилувчи чиқиндиларни ташлашга рухсатнома олган субъектларга нисбатан мазкур маъмурий таъсир чоралари қўлланилмайди [13].

Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб шуни таъкидлаш жоизки, “лицензия” ва “рухсатнома” тушунчалари атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан фойдаланиш соҳасида кенг маънода аналогик функцияни бажаради.

Бизнингча, қонун ҳужжатларида “рухсатнома” тушунчасига бундай турлича ёндашувларнинг ўрнига алоҳида изоҳланган тушунчани киритиш мақсадга мувофиқдир. Рухсатнома тушунчасини атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан фойдаланиш борасидаги қонун ҳужжатларида “қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ваколатли давлат органи томонидан юридик ёки жисмоний шахсга белгиланган муайян шартлар доирасида табиий ресурслардан фойдаланиш борасидаги фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқини вужудга келтирувчи ҳужжат” сифатида мустақкамлаб қўйиш ушбу тушунчасининг турлича талқин қилинмаслигига замин яратар эди. Шунингдек, “рухсатнома” тушунчасига бундай изоҳнинг киритилиши “рухсатнома” тушунчасини “лицензия” тушунчасидан фарқлашга имкон беради. Бу борада биз “лицензия” ва “рухсатнома” аналогик тушунчалар, бироқ “лицензия” ва “рухсатнома” тушунчаларида баъзи фарқлар мавжуд деган фикр тарафдоримиз.

Таъкидлаш жоизки, табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг рухсатнома тизими миллий қонунчилигимизда кенг тарқалмаган. Бироқ табиий ресурслардан фойдаланиш ва атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш борасида “рухсатнома тизими” [14] Европа мамлакатларида ва англо-саксон ҳуқуқ оиласи мамлакатларида, жумладан Буюк Британияда анча қадимий ва кенг тарқалган ҳуқуқий институт сифатида тан олинган [15].

Умуман олганда, мамлакатимизда шартнома, рухсатнома ёки лицензия асосида махсус фойдаланишга тақдим этилаётган табиий ресурслар давлат мулки ҳисоблади. Давлат мулкига оид ҳуқуқларнинг фойдаланишга тақдим этилиши эса бир пайтнинг ўзида икки хил органлар – умумий ваколатли ва махсус ваколатли давлат органлари томонидан амалга оширилади. Бу эса маҳаллий ва умуммиллий манфаатларнинг ҳимоя қилинишига хизмат қилади.

Табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқи ўзгаришининг умумий асосларини қуйидагича гуруҳларга ажратиш мумкин: а) даставвал фойдаланиш учун тақдим қилинган табиат объектининг давлат ва жамият эҳтиёжлари йўлида фойдаланиш учун зарурият туғилган тақдирда бошқа табиат объектига алмаштириб берилиши; б) фойдаланилаётган табиат объектининг ҳуқуқий мақоми ўзгартирилиши [16]. Масалан, табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқи ўзгаришининг бундай умумий асоси борасида Ўзбекистон Республикаси табиий ресурслардан фойдаланиш ва атроф табиий муҳитни муҳофаза қилишга оид экологик қонунчилигига мурожаат қиладиган бўлсак, Ўзбекистон Республикаси Ер кодекси 8-моддасининг биринчи қисми 5-бандига мувофиқ, ер участкаси тарихий-маданий аҳамиятга молик ерлар – тарихий-маданий ёдгорликлар жойлашган ерлар сифатида эътироф этилган тақдирда, бундай ер участкасидан

белгиланган мақсадлардан ташқари бошқа мақсадларда фойдаланишга оид ҳар қандай фаолият турини амалга ошириш тақиқланади [17]; в) фойдаланишга тақдим қилинган табиат объектининг ҳолатида ўзгаришларнинг рўй бериши: эрозиявий жараёнларнинг пайдо бўлиши, ботқоққа айланиш, шўрланиш ва бошқа салбий жараёнларнинг бошланиши натижасида табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг мақоми ўзгаришга учрайди; г) экологик қонунчиликда чеклашларнинг амалга киритилиши ёки қўшни атроф табиий муҳит объектлари ва экологик тизимда зарурият туғилганлиги сабабли бундай чеклашларнинг жорий этилиши натижасида ҳам табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқида ўзгаришлар киритилади [18].

Табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг вужудга келиши ва ўзгариши асослари билан бир қаторда табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг бекор бўлиш асосларига ҳам тўхталиб ўтиш жоиз. У.Т.Аюбов табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг чекланиши ва тўхтатилиш асосларини ўрганган [19]. Б.Ф.Ерофеев эса табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқи бекор бўлишининг асослари сифатида қуйидагиларни эътироф этади: а) табиий ресурслардан фойдаланувчи томонидан табиий ресурсдан ёки унинг қайсидир қисмидан фойдаланишни ихтиёрий равишда рад қилиш; б) табиий ресурслардан фойдаланиш билан шуғулланувчи юридик шахснинг фаолияти тугатилиши натижасида табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг тугатилиши; в) ижара шартномаси ёки меҳнат муносабатларининг тугатилиши натижасида табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқи асосларининг тугатилиши; г) табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг табиий ресурслардан фойдаланиш талабларини бузганлиги оқибатида тугатилиши [20].

Бугунги кунда тобора долзарб бўлиб бораётган мавзу – аҳоли яшаш ерларини кенгайтиришда ердан фойдаланиш учун рухсат бериш тартиб-таомилларининг шаффофлашуви масаласига тўхталсак. Мазкур масала бир тарафдан, табиий ресурс бўлган ердан тўғри ва оқилона фойдаланиш билан боғлиқ бўлса, иккинчи тарафдан, шаҳарларни ривожлантириш, унда қулай инфратузилмани яратиш, аҳоли пунктларида аҳоли фаровонлигини ошириш билан боғлиқ. Ю.В.Грицкова таъкидлашича, аҳоли пунктларини ривожлантиришнинг муҳим омили сифатида ердан оқилона ва хавфсиз фойдаланишни таъминлашда шартномавий ва маъмурий ҳуқуқий тартибга солиш усуллари қўллаш муҳим аҳамият касб этади. Бунда маъмурий восита сифатида маҳаллий давлат ҳокимияти органининг қурилган ҳудудни ривожлантириш тўғрисида қарор қабул қилишини қайд этиб ўтади. Муаллифнинг фикрига кўра, аҳоли пунктларини ривожлантиришнинг маъмурий дастаклари шартномавий воситалардан устундир, бу қурилиш саноатини ер ресурслари билан таъминлаш соҳасида оммавий-ҳуқуқий қонунчиликнинг ҳаддан ташқари тартибга солинишига олиб келади [21].

А.С.Красюкова таъкидлаганидек, аҳоли пунктларида табиий ресурслар муҳим ижтимоий-иқтисодий функцияларни бажаради. Хусусан, аҳоли пунктларида ер участкаларининг қиймати тупроқ унумдорлиги билан эмас, балки бошқа мезонлар, масалан, ер участкаси жойлашган жойи, унинг рельефи, тупроқнинг чўкиш эҳтимоли, ер участкасига эркин кириш имконияти, унинг муҳандислик инфратузилма ва коммуникацияларига уланганлиги каби ҳолатлар билан белгиланишини қайд этади [22].

Шундай қилиб, аҳоли пунктларидаги турар-жой бинолари жойлашган ер участкаси мулк ҳуқуқининг объекти сифатида кўчмас мулк бўлиб, унга эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва тасаарруф этиш фуқаролик, ер ва шаҳарсозлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгиланган чекловлар доирасида амалга оширилади. Бунда ер участкасига эгалик қилиш ҳуқуқини амалга ошириш эркинлиги қонун нормалари, бошқа шахсларнинг манфаати ҳамда атроф муҳитни муҳофаза қилиш талаблари билан аниқланади.

Адабиётларда аҳоли пункти ер участкаси бозор муносабатлари объекти сифатида ҳам ўрганилган. Хусусан, Э.Ф. Нигматуллинанинг таъкидлашича, шаҳар аҳоли пункти ер участкаси кўчмас мулк объектининг умумий фуқаролик-ҳуқуқий хусусиятига қўшимча равишда, ўзига хос хусусиятларга эга – булар ер участкасидан фойдаланиш тартиби ва чегараларини, шу жумладан ер участкаси билан битимлар, шартларини белгиловчи тегишли ҳудудий зонанинг кадастр рақами, чегаралари, айирбошланиши, рухсат этилган фойдаланиш турларидир. Тадқиқотчининг ёзишича, шаҳар аҳоли пунктининг ер участкасини фуқаролик-ҳуқуқий тавсифлаш ерга нисбатан ҳуқуқларнинг хилма-хиллиги, ер участкаларини тақсимлаш ва қайта тақсимлаш механизми, ер ва ундан фойдаланиш билан боғлиқ операцияларни бозор ва давлат томонидан тартибга солиш тизими каби хусусиятлари билан тавсифланади. Шу билан бирга шаҳар аҳоли пунктлари ерлари уларнинг муомаласи учун махсус чеклаш механизмнинг мавжудлиги билан ҳам тавсифланади, шунинг учун ер участкалари билан боғлиқ битимлар тузиш ва шаҳар аҳоли пунктларида ер ҳуқуқини амалга ошириш қурилиш ва ҳудудий режалаштириш қоидалари билан чекланган [23].

Е.В. Старованинг ёзишича, тегишли ҳудудни ривожлантиришнинг кафолати сифатида саноатга хусусий инвесторларнинг маблағларини кенг жалб қилиш ўз навбатида инвестициявий жозибдорликни ошириш йўналиши бўйича саноат фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштиришни талаб қилади [24].

Фикримизча, бундай инвестициявий жозибдорликнинг шартларидан бири бу – саноат объектларининг фаолияти учун мос ер участкаларининг ажратилиши ва бундай ерлардан фойдаланиш тартибининг қонунчиликда аниқ белгиланишидир. Чунки ишлаб чиқариш фаолиятини амалга ошириш учун мос ер участкаларининг етарли даражада мавжуд эмаслиги иқтисодиёт ушбу сектори инвестициявий жозибдорлигининг пастлиги сабабларидан бири ҳисобланади.

Саноат объектларини жойлаштириш учун ер участкаларини ажратишда унинг қуйидаги хусусиятлари ҳуқуқий аҳамият касб этади:

- ушбу ер участкасининг, саноат объектининг базавий асослари функциясини бажаришга яроқлилигини таъминлайдиган табиий хусусиятларнинг мавжудлиги (рельеф, тупроқнинг мустаҳкамлиги, сейсмик барқарорлик);

- ушбу ер участкасини алоҳида қимматга эга бўлган ер участкалари ёки муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар сирасига киритиш имконини берадиган хусусиятларининг йўқлиги.

Умуман олганда, саноат объектлари учун ер участкалари ажратишда ер қонунчилиги нормаларида унумдор тупроқ қатламлари ерларни ва суғориладиган ерларни сақлаб қолишга алоҳида эътибор қаратилади.

Таъкидлаш жоизки, ер қонунчилигида назарда тутилган ер участкасини бериш тартибининг сақланиши объект жойлашган ерни олдиндан тасдиқлаш билан саноат объектининг жойлашган ерини танлашда унинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш зарурати билан боғлиқ.

Бугунги кунда кўпчилик давлатларда “замонавий шаҳар” концепцияси доирасида саноат объектларини имкон даражасида аҳоли пунктларидан ташқарида жойлаштириш амалиёти кенг қўлланилаётганини кузатиш мумкин. Оқибатда бундай ерлардан нафақат саноат объектларини эксплуатация қилиш учун, балки саноат ерлари тоифаси мақсадларига мос келадиган ва умуман бошқа махсус мақсадлар учун фойдаланиш имконияти вужудга келади. Шунингдек, шаҳарсозлик ҳужжатларида белгиланган рухсат этилган фойдаланиш турлари саноат ерлари тоифасининг асосий мақсадига ва бошқа махсус мақсадларга мос келиши шарти билан, ер участкаларидан рухсат берилган фойдаланиш турларини шаҳарсозлик зоналаштириш орқали амалга оширишни ўзгартириш имконияти ҳам мавжуд бўлади.

Саноат объектлари учун ер участкалари ажратишда улар атрофида санитария-муҳофаза зоналарини барпо этиш назарда тутилмаслиги мумкин. Санитария-муҳофаза зонасини ташкил этиш тартиби ерларни саноат ерлари ҳисобига ўтказиш тартибидан фарқ қилади. Шу ўринда таъкидлаш лозимки, санитария-муҳофаза зонаси чегараларини белгилашнинг ҳуқуқий тартибга солинишини янада такомиллаштириш зарурати мавжуд. Хусусан, санитария муҳофазаси зонасини ўрнатиш билан боғлиқ бўлган ер ҳуқуқи бўйича чекловларни мажбурий давлат рўйхатига олиш тартибини жорий этиш мақсадга мувофиқ.

Саноат объекти жойлашган ерни олдиндан тасдиқлаш билан ер участкаларини бериш таомили ерни танлаш ва объект жойлашуви жойини олдиндан тасдиқлаш каби босқичларни ўз ичига олади, бу жойлаштириш учун режалаштирилган маълум бир саноат объектининг олдиндан маълум хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ерни танлашни кўзда тутди.

Саноат объектларини жойлаштириш учун ер участкаси билан таъминлашнинг мавжуд механизми доирасида қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар қисқаришининг олдини олиш муаммосига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Хусусан, қишлоқ хўжалиги учун мўлжалланган ерларнинг, энг аввало суғориладиган ерларнинг алоҳида муҳофаза этилишини, кенгайтириб борилишини ҳамда улардан қатъий белгиланган мақсадда фойдаланишни таъминлаш ер ҳуқуқининг муҳим принципларидан саналади.

Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 43-моддасига кўра, қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни қишлоқ хўжалигидан ўзга эҳтиёжлар учун бошқа тоифадаги ерларга ўтказишга алоҳида ҳолларда йўл қўйилади. 44-моддада эса, “Суғориладиган ерлар махсус муҳофаза қилиниши лозим. Бундай ерларни суғорилмайдиган ерлар сирасига ўтказиш алоҳида ҳолларда, тупроқ-мелиоратив ва иқтисодий шароитлар, ерларнинг сув билан таъминланганлиги, улардаги мавжуд сув ресурслари ҳамда бу сувларга белгиланган лимитлар инобатга олинган ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг, Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлигининг ҳулосасига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори билан амалга оширилади”, деб белгилаб қўйилган.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, табиий ресурслардан фойдаланишда рухсат бериш тартиб-таомилларининг бугунги кун талаби даражасида шаклланиши, хусусан мазкур жараёнда рақамлаштиришнинг кенг қўлланилиши, бунда махсус электрон платформаларнинг жорий қилиниши, табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқининг аҳоли кенг қатлами учун шаффоф бўлган механизмлар асосида вужудга келиши – жамиятда оммавий ва хусусий манфаатлар уйғунлигини таъминлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ерофеев Б.В. Экологическое право России. – 11-е изд. – М.: Профобразование, 2003. – С. 250–252.
2. Головистикова А.Н., Грудцына Л.Ю., Малышев В.А. Экологическое право в таблицах и схемах. – М.: Эксмо, 2006. – С. 33.
3. Бринчук М.М. Экологическое право. – 2-е изд. – М.: Юристъ, 2004. – С. 246–247.
4. Ерофеев Б.В. Экологическое право России. – 11-е изд. – М.: Профобразование, 2003. – С. 249.
5. Нурматов М.М. Атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш иқтисодий механизмини ҳуқуқий таъминлаш масалалари: Юрид. фан. номз. ... дисс. – Тошкент: ТДЮИ, 2008. – Б. 34, 65.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ер ости сувларидан фойдаланишга оид рухсат этувчи ҳужжатларни бериш тартибини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2021 йил 8 январдаги 9-сон Қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.01.2021 й., 09/21/9/0007-сон; Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ер ости сувларидан фойдаланиш соҳасидаги фаолиятни янада тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида” 2017 йил 27 июндаги 430-сон Қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 01.04.2018 й., 09/18/255/1034-сон, 30.10.2018 й., 09/18/884/2128-сон, 05.12.2018 й., 09/18/983/2271-сон; 11.02.2019 й., 09/19/111/2596-сон, 15.08.2019 й., 09/19/672/3568-сон.
7. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 3-жилд. / А. Мадвалиев таҳрири остида. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2007. – Б. 399.
8. Кузнецова Н.В. Экологическое право: Учебное пособие. – М.: Юриспруденция, 2008. – С. 168.
9. Экологическое право Республики Узбекистан. – Ташкент: ТДЮИ, 2006. – С. 271–272.
10. Васильев С., Хромов Д. Новая редакция устаревших положений // Зеленый мир. – 1996. – № 14. – С. 4–6.
11. Бринчук М.М. Экологическое право России (право окружающей среды). Учебник. – М.: Юристъ, 1998. – С. 343.
12. Волков Г.А. Экологическое лицензирование. – М.: 1998. – С. 27–28.
13. Суров А.Ф. Лицензионно-договорные основы природопользования и охраны окружающей среды: дисс. ... канд. юрид. наук. – Ставрополь, 2002. – С. 17.
14. Кремер Л., Винтер Г. Экологическое право Европейского Союза / Отв.ред. Дубовик О.Л. – М.: Городец, 2007. – С. 58–66, 90–95.; David Huges Environmental law, third edition. – London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1996. – PP. 169–181, 195–200.; Дубовик О.Л. Экологический кодекс ФРГ: Рец. на кн.: Экологический кодекс ФРГ с комментариями. Проект независимой спец. Комиссии по Экологическому кодексу при Федеральном министерстве по окружающей среде и ядерной безопасности / сост. Федеральное министерство по окружающей среде и ядерной безопасности. – Берлин, 1998. – С. 1725. // Право и политика. – 2000. – №10. – С. 144–148.
15. David Huges Environmental law, third edition. – London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1996. – PP. 169–181, 195–200.
16. Ерофеев Б.В. Экологическое право России. – 11-е изд. – М.: Профобразование, 2003. – С. 252.
17. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. – 1998. – № 5–6. – 82-модда.

18. Ерофеев Б.В. Экологическое право России. – 11-е изд. – М.: Профобразование, 2003. – С. 252.
19. Аюбов У.Т. Лишение ограничение и приостановление права природопользования.: Автореф... канд. юрид. наук / -Т.: Ташкентский государственный юридический институт, 1999. – С. 22.
20. Ерофеев Б.В. Экологическое право России. – 11-е изд. – М.: Профобразование, 2003. – С. 252.
21. Грицкова Ю.В. Правовое регулирование предоставления и изъятия земельных участков в целях развития застроенных территорий: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 2009. – С. 8.
22. Красюкова А.С. Осуществление права собственности на земельные участки поселений: пределы и ограничения: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – Краснодар, 2006. – С. 6–7.
23. Нигматуллина Э.Ф. Гражданско-правовое регулирования рынка земли в городских поселениях: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – Казань, 2006. – С. 7.
24. Старова Е.В. Правовой режим земель промышленности и правовой режим производственной зоны из состава земель населенных пунктов // Право и политика. – Москва, 2009. – №6 – С. 29.